

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Writing history : national identity in André Brink's post-apartheid fiction

Lourens, S.T.

Publication date
2009

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Lourens, S. T. (2009). *Writing history : national identity in André Brink's post-apartheid fiction*.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Samenvatting

Het doel van dit onderzoek is om na te gaan welk beeld weergegeven wordt van de Zuid-Afrikaanse identiteit na apartheid in (een beperkt corpus van) de hedendaagse Zuid-Afrikaanse literatuur. De eerste veronderstelling die ik daarbij maak, is dat deze weergave van het “Zuid-Afrikaans-zijn” samenhangt met een bepaalde interpretatie van de geschiedenis van het land – of dat nu de officiële geschiedschrijving, of het aanhalen van persoonlijke herinneringen betreft. De tweede veronderstelling die ik gebruik, is dat de literatuur een toepasselijk medium is bij een onderzoek naar de complexiteit van nationale identiteit.

In de inleiding van mijn proefschrift leg ik uit dat in Zuid-Afrika het debat omtrent een nieuwe, verenigde nationaliteit plaatsvindt in zowel politieke, als in culturele uitingen. Hierdoor kan de literatuur van het land ook gezien worden als een deelnemer aan deze discussie. Oude initiatieven zoals de Adviesraad voor Publicaties, die literaire werken de status gaven van politiek invloedrijke stukken door ze te verbannen; en nieuwe initiatieven zoals de Waarheidscommissie, die persoonlijke herinneringen en memoires deel lieten nemen in de politieke afwikkeling van de nalatenschap van apartheid; zijn maar een paar van de voorbeelden die dit verband tussen literatuur en politiek duidelijk weergeven.

Verder verduidelijk ik in mijn inleiding dat ik ben begonnen met mijn onderzoek naar dit onderwerp door een literair corpus af te bakenen. Ik zocht daarbij naar werken die de dialoog met de geschiedenis aangingen *en* die mijn interpretatie van het Zuid-Afrikaanse dilemma belichaamden – namelijk, de behoefte aan een gelijktijdige reconstructie en deconstructie van nationale identiteit. Reconstructie, omdat de vroegere imbalance tussen bevolkingsgroepen moet verdwijnen, en deconstructie, omdat het vervangen van de ene eenzijdige definitie van wat het betekent “Zuid-Afrikaans” te zijn door een tweede geen oplossing biedt. Ik heb voor zes van de latere werken van André Brink gekozen omdat deze volgens mij voldoende aandacht schonken aan deze twee aspecten van het dilemma, en het is in deze werken dat ik bestudeerde hoe Zuid-Afrikanen gerepresenteerd zijn in de hedendaagse literatuur.

In mijn eerste hoofdstuk kijk ik naar Brinks roman uit 1991, *On the Contrary*. In dit verhaal, dat zich afspeelt in de achttiende eeuw, staat een Fransman, Etienne Barbier, centraal. Barbier reist af naar de Kaap kolonie en wordt er één van de eerste Europese inwoners, en later ook één van de eerste gevangenen. In dit hoofdstuk laat ik zien hoe de roman speelt met de verhouding tussen identiteit en autoriteit door nadruk te leggen op de onmogelijkheid van iets vastleggen in tekst. Ik benadruk dat de lezer constant gewezen wordt op de tegenstrijdigheden van Barbiers verhaal, waardoor het verkrijgen van een duidelijk beeld van gebeurtenissen de lezer uiteindelijk onmogelijk gemaakt wordt. Ik stel voor dat het destabiliseren van de autoriteit van een tekst zoals het in dit

boek gebeurt, bijdraagt aan de wijdere discussie rondom identiteit. Ik lees daarbij de roman als een commentaar op het gebruik van forserende, autoritaire taal in reactie op een land dat vreemd en ontoegeeflijk is, als nutteloos in het bewerkstelligen van een identificatie tussen zelf en plaats. Dit laat zien dat de veronderstelling dat taal ook op het onbeschrijfbaar macht kan uitoefenen vals is, en nutteloos in een zoektocht naar nationale identificatie. Mijn interpretatie van de uiteindelijke conclusie, getrokken door Barbier, is dat juist het loslaten van die behoefte aan controle identificatie mogelijk maakt.

In het tweede hoofdstuk geeft Brinks roman uit 1996, *Imaginations of Sands*, mij de kans een ander aspect van de verwickelingen rond Zuid-Afrikaanse identiteit te belichten – namelijk dat van de geemigreerde Zuid Afrikaan die na de val van Apartheid terugkeert en zowel haar land, als zichzelf als “Zuid-Afrikaanse,” niet meer terug herkend. De gebeurtenissen in *Imaginations of Sands* vinden plaats ten tijde van de eerste vrije verkiezingen van 1994, die twee periodes (apartheid en post-apartheid) scheidden. In het bestuderen van het verhaal koos ik ervoor het gebruik van *Gothic* motieven in de roman te interpreteren als een indicatie van *Gothic* besef over, bijvoorbeeld, de voortdurende invloed van het verleden op het heden; en de “liminale” (overgangs-) ruimte tussen twee eenheden als één van talloze onzekerheden maar ook van nieuwe mogelijkheden. Ik kijk eerst naar hoe de beschrijvingen een beeld geven van de angst die toeslaat als de heldere scheidingslijnen aangebracht door het apartheidsbewind losgelaten moeten worden. Ik onderzoek hoe dit samenhangt met de angst voor zelfverlies, en beschrijf dan hoe de *Gothic* belichting van deze angst door de roman de mogelijkheid tot een cathartische, gelukkige uitkomst aanwijst.

In het derde hoofdstuk kijk ik hoe *The First Life of Adamastor*, uitgebracht in 1993, een brug slaat tussen vragen rondom Zuid Afrikaanse nationale identiteit en het pre-koloniale verleden van het land. Ik leg me vooral toe op het gebruik van belachelijke veronderstellingen en uitvergrootte stereotypen in de roman, en interpreteer die als commentaar op de Westerse belichting van het “eerste contact” tussen Europeanen en inheemse Zuid Afrikanen in de vijftiende eeuw. Ik stel dat de zelfbewustheid van de roman als Westers, en als postmodern, deze interpretatie in de hand werkt. Door de beschrijving van het eerste contact in de roman te lezen als ook een geval van contact tussen verschillende (mythologische en oorsprongs-)teksten en van contact tussen de lezer en de verschillende vertellers, zie ik de roman als pleiten voor de nutteloosheid van binaire denkwijzen als het gaat om het begrijpen van Zuid Afrikaanse identiteit.

In mijn vierde hoofdstuk kijk ik naar *Devil's Valley* uit 1998, en verbind ik de beschrijving van een groep valleibewoners die, afgesloten van de rest van de wereld nog volgens oude, kerkelijke en conservatieve principes leven, met het idee van Zuid Afrika als een land dat noodgedwongen ook nog steeds de kenmerken draagt van haar repressieve verleden. De historische motieven in de roman lees ik in termen van Todorovs concept van het “fantastische,” dat ergens

tussen het verklaarbare werkelijke en het onverklaarbare magische inligt. Ik kijk in detail naar een aantal van deze gevallen van het fantastische, waar nog het één, nog het ander in de roman bevestigd wordt, en zie deze dan weer als weergaven van verschillende soorten “stiltes” of leemtes waar de Zuid Afrikaanse geschiedenis rijk aan is. Ik beargumenteer dat *Devil's Valley*, in de manier waarop het deze thema's bewerkt, waarschuwt tegen zowel het verdringen van het verleden, omdat dit voortgang onmogelijk maakt, als de terugkeer naar het verleden, omdat het oprakelen van een pijnlijk verleden op zichzelf niet afdoende is voor de teruggave van menselijke waardigheid.

In het vijfde hoofdstuk van mijn proefschrift kijk ik naar de manier waarop *The Rights of Desire* (2000) uitdrukking geeft aan de behoefte voor verandering na de apartheidperiode door gebruik te maken van een hoofdpersonage afkomstig uit de groep die voorheen de machtshebbers van het apartheidsbewind vertegenwoordigde – blanke, Afrikaanssprekende mannen. Ik stel voor dat het hoofdpersonage van de roman, Ruben Olivier, een moeizame relatie heeft met zijn land van herkomst en met zijn mede-Zuid-Afrikanen, en dat deze relatie uitgebeeld wordt door de afstandelijkheid die hij voelt ten opzichte van de taal die hij gebruikt. In het bestuderen van dit fenomeen maak ik gebruik van Julia Kristeva's concept van *semiotics* – de onderdelen van taal die buiten het symbolische en inhoudelijke staan, maar het gezegde niettemin betekenis geven. Ik interpreteer Rubens verlangen naar een betekenisvolle taal als een verlangen naar deze semiotische elementen, die zich niet laten vangen in het keurslijf van grammatica en die, naar mijn mening, een verlangen naar deelname in een ongecodeerde Zuid-Afrikaanse ervaring vertegenwoordigen.

In mijn laatste hoofdstuk bestudeer ik de ongebruikelijke focalisatie van *Praying Mantis* van 2006 – één die afwijkt van de andere romans en meer weg heeft van een mythe dan een roman. Ik stel dat de structuur en inhoud van deze roman, gefocaliseerd door een Khoi hoofdpersoon, de tegenstelling tussen Westers ratio en Afrikaanse mythologie ondermijnt ten gunste van een Afrikaanse visie op gebeurtnissen. Dit gebeurt, beargumenteer ik, door het Westerse “vreemd” en exotisch te maken, en zo een *white mythology* te creëren - naar het evenbeeld van Jacques Derrida (en, na hem, Robert Young). Op deze manier leest *Praying Mantis* als het verhaal, niet over een Zuid-Afrikaans verleden, maar over een toekomst die de complexiteit van haar geschiedenis omarmt zonder poging het “blank” te maken.

In de conclusie van mijn proefschrift kom ik terug op het concept van een *white mythology*. Het besef dat de Zuid-Afrikaanse identiteit niet alleen bepaald wordt door afkomst, maar door de ervaringen van mede-Zuid-Afrikanen die niet ondergebracht kunnen worden in eigen ideeën en ervaringen, zie ik als een belangrijke bijdrage aan het debat omtrent nationale identiteit in Zuid-Afrika – en tevens één die nergens anders behalve in de literatuur van het land onderzocht kan worden met behoud van gewicht en complexiteit.